SVINJOGOJSTVO

Glasilo Središnjeg saveza udruga uzgajivača svinja Hrvatske

Hranidba krmača

Udruga uzgajivača svinja Međimurja

broj 2 godina I. lipanj 2019.

ISSN 2670-8671

Tema broja:
Biosigurnost u držanju svinja na otvorenom

Poštovane članice i članovi Središnjeg saveza uzgajivača svinja te čitatelji časopisa „Svinjogojstvo“,

nakon prvog, nadamo se uspješnog broja časopisa namijenjenog uzgajivačima svinja u Republici Hrvatskoj, došlo je vrijeme da predstavimo i drugi broj časopisa. S obzirom na prijetnju afričke svinjske kuge svinjogojskoj proizvodnji, i u ovom ćemo broju nastaviti s temama vezanim uz biosigurnost i sprječavanje unosa bolesti u stado. S obzirom da su otvoreni uzgoji izloženiji prijetnji u odnosu na zatvorene sustave, u ovom broju naglasak je stavljen na biosigurnosne mjere kod držanja svinja na otvorenom. Donosimo vam izvještaj s 14. izvještajne skupštine SUS-a održane 6. ožujka u Virovitici.

U ovom broju čitateljima predstavljamo i OPG Vlade Tančika iz Selaca Đakovačkih, a upoznat ćemo se s aktivnostima Svinjogojske udruge Međimurske županije. U kutku namijenjenom autohtonim pasminama osvrnut ćemo se na aktualno stanje u uzgoju crne slavonske svinje te perspektivama daljnjeg održivog uzgoja ove naše cijenjene pasmine.

U veljači smo se oprostili od prof. dr. sc. Marijana Svibena, doajena veterinarske znanosti u Hrvatskoj, zaslužnog za mnoge pozitivne promjene u hrvatskom svinjogojstvu. Stoga u ovom broju prikazujemo kratki osvrt na njegovu djelatnost i zasluge u razvoju svinjogojskog sektora u Hrvatskoj.

Pod utjecajem promjene potražnje za svinjskim mesom, posebice na kineskom tržištu, došlo je do promjena u cijenama tovljenika, koje predstavljamo u redovnom burzovnom izvješću.

Svima koji su doprinijeli izlasku prvog broja časopisa još jednom zahvaljujemo na angažmanu. Nadamo se da će i ovaj broj časopisa doći do što većeg broja uzgajivača i zainteresiranih čitatelja, pri čemu se nadamo angažmanu članova SUS-a kao krovne udruge, kao i ostalih udruga zainteresiranih za izdavanje časopisa.

Vaš urednik:
doc. dr. sc. Dubravko Škorput

Svinjogojstvo
br. 2, godina I.

Uređivački odbor:
Goran Jančo
Zoran Luković
Krešimir Salajpal
Danijel Karolyi
Kristina Gvozdanović
Mario Ostović
Anamaria Ekert-Kabalin
Vedran Klišanić
Željko Mahnet
Nađa Lubina Malus
Lorena Jemeršić
Hrvoje Gutzmirtl
Dominik Knežević

Glavni urednik:
Dubravko Škorput

Zamjenik glavnog urednika:
Sven Menčik

Izdavač i osnivač:
Središnji savez udruga
uzgajivača svinja Hrvatske
Ilica 101, 10 000 Zagreb
Tel: 01/3903-115
e-mail: sus@sus.hr
casopis@sus.hr
OIB: 53690670329
MB. 01954261

Žiro račun:
HR0823400091110185649

Autor fotografije na naslovnici:
prof. dr. sc. Zoran Luković

ISSN: 2670-8671

Grafičko oblikovanje i tisak:
“ZEBRA”, Vinkovci

Naklada: 1500 kom.

Poštovani,

evo već je došao na red 2. broj časopisa. Nadam se da nam niste zamjerili sitne pogreškice koje su se možda provukle, no kako je svaki početak težak, tako vas molimo da i vi svojim angažmanom sudjelujete u izradi sljedećih brojeva.

Pred nama su velike organizacijske promjene, kako u SUS-u, tako još i više u državnim agencijama, koje su do sada pružale logistiku za provedbu uzgoja. Vrlo brzo moramo napraviti usklađivanje SUS-a i ponovno registriranje uzgojnog udruženja, kao i imenovanje tzv. treće strane koja će biti potpora radu.

Ono na čemu će se u budućnosti SUS temeljiti je provedba uzgojnog programa i analiza na terenu na osnovi genetske tipizacije jedinki te uključivanje što većeg broja farmi pod kontrolu proizvodnosti.

Nastavit ćemo u svakom slučaju i aktivnosti u Ministarstvu poljoprivrede za što bolje pozicioniranje u idućem programskom razdoblju te ukazivati na svakodnevne probleme s kojima se proizvođači susreću. Svatko od nas bi se sigurno najviše volio baviti isključivo proizvodnjom, no dojma sam da često zapadnemo u ralje birokracije iz kojih je uistinu teško izići.

Još vas jednom, uz srdačne pozdrave, pozivam da se aktivnije uključite kako u rad Saveza, tako i u izradu časopisa u budućim vremenima.

Goran Jančo, dr. med. vet.

Sadržaj

Uvodna riječ, Dubravko Škorput ____ 2
Uvodna riječ, Goran Jančo ____ 3
14. godišnja izvještajna skupština Središnjeg saveza uzgajivača svinja Hrvatske ____ 4
Udruga uzgajivača svinja Međimurja ____ 5
Biosigurnost u sustavima držanja svinja na otvorenom ____ 7
Biosigurnosne mjere na gospodarstvima koja drže svinje na otvorenom ____ 9
Hranidba visokoplodnih krmača ____ 12
Predstavljamo: OPG Tančik – Selci Đakovački ____ 15
Udruga „Fajferica“ – put ka suvremenom uzgojnom udruženju ____ 17
Pregled stanja na burzi ____ 21
In memoriam ____ 22

14. godišnja izvještajna skupština Središnjeg saveza uzgajivača svinja Hrvatske

U Virovitici je 6. ožujka održana 14. godišnja izvještajna skupština Središnjeg saveza uzgajivača svinja Hrvatske. Od ukupno 32 delegata skupštini je prisustvovalo njih 30.

Uime domaćina Virovitičko-podravske županije pozdravnu riječ održao je Bojan Miok, pročelnik Upravnog odjela za gospodarstvo, poljoprivredu i EU fondove ističući da županija stoji uz svoje svinjogojce, ima pripremljene projekte za stočarski sektor i zajednički nastupa sa Svinjogojskom udrugom VPŽ na 24. međunarodnom sajmu Viroexpo 2019. Među gostima bili su prisutni i ravnatelj Hrvatske agencije za hranu i poljoprivredu g. Krunoslav Dugalić sa svojim suradnicima, g. Josipa Lovković, pomoćnik pročelnice Upravnog odjela za poljoprivredu Osječko-baranjske županije, predstavnici Ministarstva poljoprivrede, akademske zajednice, centara za umjetno osjemenjivanje, velikih proizvodnih sustava, mesne industrije, proizvođača i distributera stočne hrane i opreme u svinjogojstvu. Goran Jančo, predsjednik SUS-a, uz podnošenje izvještaja o radu i financijama za 2018. godinu, prezentirao je plan rada za 2019. godinu uz pojašnjenja svake pojedine točke. Također je predstavljen i plan financija za ovu godinu. Željko Mahnet, predstavnik Ministarstva poljoprivrede, prezentirao je stavke Uredbe (EU) 2016/2012 od 8. 6. 2016. i Zakona o uzgoju domaćih životinja (NN 115/2018) kojima se SUS treba prilagoditi da bi kao uzgojno udruženje nastavilo sa svojim radom. Sukladno navedenim zakonskim okvirima donesene su izmjene u pojedinim člancima Statuta. Posebnost ove skupštine je predstavljanje prvog broja časopisa „Svinjogojstvo“. Časopis je predstavio doc. dr. sc. Durbavko Škorput s Agronomskog fakulteta u Zagrebu, glavni urednik časopisa. Nakon radnog dijela održan je ručak uz zajedničko druženje prisutnih.

UDRUGA UZGAJIVAČA SVINJA MEĐIMURJA

jedna od najaktivnijih udruga članica Saveza svinjogojaca Republike Hrvatske

Karmen Sinković i Sonja Fažon, predsjednica Udruge uzgajivača svinja Međimurja

Udruga uzgajivača svinja Međimurja osnovana je 19. prosinca 2002. godine kao interesna skupina dobrovoljno udruženih uzgajivača i stručnjaka u području uzgoja, selekcije i zaštite zdravlja domaćih životinja.

Tijekom svih ovih godina rada jedan od glavnih ciljeva Udruge je rad na promicanju, razvoju i unapređenju uzgoja i tova svinja na području Međimurske županije. Svojim radom članovi Udruge su uspjeli do danas očuvati tradiciju uzgoja svinja na malim obiteljskim farmama. Četrdeset malih obiteljskih gospodarstava, članova Udruge, tradicionalno se bave uzgojem svinja. Stoga rad u Udruzi bio je, jest i bit će, usmjeren na: provedbu uzgojno-selekcijskog rada na obiteljskim farmama, primjenu suvremenih metoda svinjogojske proizvodnje (sukladno financijskim mogućnostima članova Udruge), prodaju uzgojno valjanih grla i tovnih svinja, pravovremeno informiranje i edukaciju članova Udruge kroz organizirane seminare, tečajeve, predavanja, demonstracijske prikaze, stručnu literaturu, brošure i savjete stručnjaka u području svinjogojstva.

Danas Udruga ima dobru suradnju kako s tijelima lokalne, regionalne i državne uprave i samouprave, tako i s institucijama, stručnim i znanstvenim ustanovama i organizacijama koje se bave unapređenjem svinjogojske proizvodnje i provedbom uzgojno-selekcijskog rada u području svinjogojstva te drugim udrugama na području Republike Hrvatske.

Udruga je jedna od aktivnijih članica Saveza svinjogojaca Republike Hrvatske.

Uvijek je bilo i bit će problema, no kako je rad Udruge vezan uz život malih obiteljskih gospodarstava, ukazivanje na njihove probleme i davanje prijedloga kojima se problem može riješiti zasigurno je nešto čime Udruga može doprinijeti stvaranju boljih uvjeta za život ljudi u ruralnim područjima u smislu razvoja regionalne tradicije i lokalnog i regionalnog identiteta, povećanja prepoznatljivosti međimurskog područja, razvoja turizma, zaštite prirodnih uvjeta, doprinosa samoodrživom gospodarenju te sprečavanju odlaska stanovništva iz Međimurja.

Želja svih članova Udruge je zajedničkim snagama stvarati proizvode dodane vrijednosti koji će imati svoje posebno mjesto na tržištu, a posebice turističkom tržištu, kojima će se ukazati na potencijal koji ovo područje ima i koji može i mora biti na dobrobit svih onih koji ovdje žive i onih koji kao turisti posjećuju naš kraj.

O projektu „Okusi z’ mojega grunta“

Kako je 2018. godina bila godina Europske kulturne baštine, Udruga uzgajivača svinja Međimurja željela je dati svoj doprinos u podizanju svijesti u povezivanju tradicije uzgoja svinja na malim obiteljskim gospodarstvima s očuvanjem tradicionalnih jela Međimurja kao dijela nacionalne baštine Republike Hrvatske koju treba sačuvati za generacije koje dolaze. Svjesni kako živimo u vre-

menu kada je potrebno sačuvati tradiciju uzgoja svinja na području djelovanja Udruge i aktivnije dati doprinos promoviranju lokalne gastronomske baštine kao važnog dijela turističke ponude Međimurske županije, prema ideji Karmen Sinković Udruga je krajem 2018. godine pokrenula projekt pod nazivom „Okusi z' mojega grunta". Ciljevi projekta su: očuvanje tradicije uzgoja svinja na malim obiteljskim gospodarstvima, očuvanje tradicije i kulture lokane gastronomije, pokretanje suradnje sa širom društvenom zasjednicom te jačanje suradnje članova Udruge s lokalnom zajednicom. Značaj i ciljevi projekta prepoznati su od strane Međimurske županije i Grada Čakovca bez čije financijske potpore ne bi bilo moguće provoditi zadane aktivnosti.

Ovim projektom zadaća Udruge je doprinijeti podizanju svijesti u povezivanju tradicije uzgoja svinja na malim obiteljskim gospodarstvima s očuvanjem tradicionalnih jela Međimurja kao dijela nacionalne baštine Republike Hrvatske.

Cilj je potaknuti sve nas da postanemo još svjesniji važnosti očuvanja gastronomske baštine našeg kraja i povezati nas da to svi zajedno i činimo. Samo zajedničkim radom može se sačuvati identitet našega kraja i ukazati na značaj očuvanja malih obiteljskih gospodarstava.

Stoga se ciljevima ovoga projekta želi doprinijeti kako stvaranju dodane vrijednosti svinjogojske proizvodnje na malim obiteljskim gospodarstvima, tako i cjelokupnom gospodarskom razvoju i održivom gospodarenju prirodnim resursima međimurskog kraja.

Prošlogodišnja prva aktivnost projekta bila je manifestacija „1. Kolinski obed". Održana je 8. prosinca 2018. godine u hotelu Park u Čakovcu pod pokroviteljstvom Međimurske županije, u suradnji Udruge i dviju srednjih škola: Srednje škole Prelog i Gospodarske škole Čakovec. Ovom manifestacijom želi se sačuvati identitet malih obiteljskih gospodarstava koja se bave tradicionalnim uzgojem svinja i njeguju tradiciju spravljanja jela u vrijeme svinjokolje, te doprinijeti podizanju svijesti u povezivanju tradicije uzgoja svinja na malim obiteljskim gospodarstvima s očuvanjem tradicionalnih jela Međimurja kao dijela nacionalne baštine Republike Hrvatske. Ova aktivnost nastavlja se i u ovoj godini početkom prosinca.

Druga aktivnost projekta „Okusi z' mojega grunta" je manifestacija pod nazivom „1. VUZMENI ZAJTREK". Udruga, kao organizator manifestacije, željela je na jedan poseban način skrenuti pozornost šire javnosti grada Čakovca na važnost očuvanja baštine, tradicije i običaja Međimurja u vrijeme uskrsnih blagdana. Nadalje, ovom manifestacijom Udruga je uspostavila suradnju s dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, obiteljskim gospodarstvima koja se bave proizvodnjom povrća i jaja te udrugama čiji članovi čuvajući tradiciju uskrsnih običaja prenose svoje znanje i vještine na mlađe generacije. Manifestacija je bila prilika da se istakne tradicija lokalne poljoprivredne proizvodnje i gastronomske kulture na području Međimurja te omogući povezivanje potrošača s lokalnim proizvođačima „svinjskih mesnih delicija" – šunke i kobasica, povrća (luka, rotkvica i hrena), jaja, domaćeg kruha proizvedenog na tradicionalni način... kao i tradicionalnih cekera i košara za uskrsni blagoslov hrane. Sve navedene proizvode moglo se kušati i kupiti.

Biosigurnost u sustavima držanja svinja na otvorenom

Doc. dr. sc. Mario Ostović, dr. med. vet.
Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, e-mail: mostovic@vef.hr

Biosigurnost je pojam koji se najčešće povezuje s držanjem svinja u zatvorenim sustavima. No, biosigurnosne mjere jednako su nužne i obvezne i kod držanja svinja na otvorenom, zbog opasnosti od izbijanja zaraznih ili parazitarnih bolesti koje mogu izazvati velike štete. Među najznačajnijim i trenutno najaktualnijim bolestima jest afrička svinjska kuga, virusna zarazna bolest. U tom smislu, Naredbe koje je donijelo Ministarstvo poljoprivrede, uključujući primjenu biosigurnosnih mjera i podizanje svijesti javnosti o ovoj bolesti, neupitne su za njezino sprječavanje, odnosno zaštitu i održivost svinjogojske proizvodnje!

Za biosigurnost je odgovoran posjednik (proizvođač) svinja. Plan biosigurnosti uključuje planiranje, praćenje zdravstvenog stanja svinja i vođenje propisanih evidencija.

Naime, zabranjeno je pašno držanje i puštanje svinja u otvoreni prostor, osim, uz dozvolu veterinarske inspekcije, ako se svinje drže u prostoru ograđenom dvostrukom ogradom, kako bi se onemogućio kontakt domaćih ponajprije s divljim svinjama. Unutarnja ograda mora biti izgrađena od odgovarajućeg materijala koji nije moguće podizati niti savijati od tla, najmanje visine 120 cm. Ako se koristi mreža, otvori mreže moraju biti veličine koja onemogućuje izlazak najmanje kategorije svinja, najčešće prasadi neposredno nakon odbića, izvan ograde. Vanjska ograda se sastoji od sustava pod naponom električne struje (električni pastir). Vanjska ograda mora biti postavljena na udaljenosti ne manjoj od 30 cm, a ne većoj od 50 cm od unutarnje ograde, najmanje visine 80 cm s time da žica pod naponom mora biti najmanje dvostruka, tako da je niža postavljena na visini od 30 cm, a viša na visini od 80 cm od tla. Posjednik je dužan redovito provjeravati ogradu s vanjske i unutarnje strane te ju odgovarajuće održavati. Svinje koje se drže na otvorenom moraju biti označene odgovarajućim oznakama (ušnim markicama) u skladu s posebnim propisima, kako bi se provela pravovremena i nedvosmislena identifikacija životinje. Osim ovih mjera, posjednik je dužan provoditi sve ostale mjere biosigurnosti propisane Naredbom o mjerama zaštite zdravlja životinja od zaraznih i nametničkih bolesti i njihovom financiranju u 2019. godini, ovisno o broju svinja na gospodarstvu.

Kretanje ljudi mora biti pod kontrolom. Svaki kontakt sa stranim osobama treba spriječiti, odnosno ograničiti u najvećoj mogućoj mjeri. Lovci predstavljaju posebnu opasnost jer mogu prenositi uzročnike bolesti divljih svinja putem obuće, odjeće, vozila, predmeta i dr. U uzgoj se moraju uvoditi samo zdrave svinje, s registriranih gospodarstava i popratnom dokumentacijom, uz poštivanje mjera izolacije novih životinja. Treba voditi računa o tome da se uzročnici bolesti također mogu prenijeti prirodnim pripustom.

Važna je kontrola štetnih glodavaca, koji mogu biti izvor kako zaraznih, tako i parazitarnih bolesti svinja. U skladu s pravilima struke, potrebno je redovito provoditi deratizaciju, a isto tako i uklanjati uginule glodavce, da ih svinje ne pojedu, kao i lešine svinja. Posjednici svinja također moraju, na propisan način, osigurati neškodljivo zbrinjavanje nusproizvoda nastalih tijekom klanja svinja za vlastite potrebe.

Kod svinja koje se drže na otvorenom česte su invazije krpeljima. Posebnu pozornost treba pridati drvenim nastambama, ako se koriste za smještaj svinja, i tretirati ih insekticidima, jer se krpelji najčešće zavuku u prostor između dasaka.

Poželjno je da su površine za držanje svinja na otvorenom podijeljene, na način da omogućuju smislen prijelaz iz jedne tehnološke faze u drugu. Potrebno je osigurati dovoljno velike površine za pojedine kategorije svinja, ali i za rotaciju površina, kako bi se korištene površine mogle obnoviti i da bi se na njima prekinuo životni ciklus parazita. Svinje treba tretirati protiv parazita ciljano, na temelju nalaza koprološke pretrage, i to prije puštanja na otvoreno, odnosno prije preseljenja na drugu površinu.

Način i učestalost održavanja higijenskih prilika ovisi o broju svinja i tehnologiji proizvodnje, a uključuje: održavanje nastambi i opreme za hranjenje i napajanje, prikladno zbrinjavanje gnoja, osiguravanje dovoljne količine kvalitetne stelje. Oprema za hranidbu i napajanje svinja mora biti izrađena od materijala koji će osigurati dugotrajnost u vanjskim uvjetima i održavanje čistoće hrane i vode. Temeljito čišćenje i dezinfekcija obavljaju se najmanje dva puta godišnje, uz odmor objekta. Potrebno je osigurati uređena hranilišta, popločena napajališta

s pitkom vodom, a izbjegavati napajanje iz bara, lokvi i dr., što je čest problem u otvorenim sustavima držanja. U vrijeme ljetnih vrućina kao zaklon za svinje u sustavima držanja na otvorenom mogu poslužiti nadstrešnice ili drveće.

Svinje se trebaju hraniti zdravstveno ispravnom, također i kvalitetnom hranom, jer su kod držanja na otvorenom mogući nedostatci pojedinih vitamina i minerala. Strogo je zabranjeno hranjenje svinja napojem koji sadrži ostatke hrane životinjskog podrijetla, osobito iz javnih kuhinja i restorana.

Svaku sumnju na bolest, pobačaj ili uginuće treba prijaviti nadležnom doktoru veterinarske medicine. Rano dijagnosticiranje i pravovremeno otkrivanje bolesti važni su za sprječavanje širenja uzročnika unutar uzgoja ili na nekom području. Program preventivnih mjera, osim naređenih, mora se temeljiti na veličini krda, načinu i području držanja svinja, kao i bolestima koje su se već pojavile u uzgoju.

U skladu s Uputom Uprave za veterinarstvo i sigurnost hrane, u Republici Hrvatskoj provodi se kategorizacija gospodarstava na kojima se drže svinje, koja ima cilj utvrđivanje uvjeta u odnosu na biosigurnost, odnosno rizik od unošenja i širenja virusa afričke i klasične svinjske kuge i drugih uzročnika bolesti svinja. Na temelju prikupljenih podataka, Uprava će moći realno procijeniti stanje, identificirati najkritičnija područja i dati prijedloge za poboljšanje biosigurnosti. Prilikom svake posjete gospodarstvu ovlašteni doktor veterinarske medicine dužan je objasniti svrhu posjeta, rizik od afričke svinjske kuge, važnost pojedinog pitanja te upoznati posjednika s preporukama za unaprjeđenje biosigurnosti. U cilju pravilne provedbe biosigurnosnih mjera i sprječavanja bolesti nužna je dobra suradnja s doktorima veterinarske medicine.

Biosigurnosne mjere na gospodarstvima koja drže svinje na otvorenom

Žaklin Acinger Rogić, dr. vet. med.
Ministarstvo poljoprivrede, e-mail: veterinarstvo@mps.hr

Uvod

Suvremeno svinjogojstvo zahtijeva i suvremeni pristup. Proizvođači svinja jedino primjenom suvremenog pristupa mogu biti konkurentni i uspješni u proizvodnji zdravih svinja. Jedan od preduvjeta uspješne proizvodnje i očekivanih rezultata je primjena biosigurnosnih mjera na gospodarstvima.

Što je to biosigurnost?
Što su to biosigurnosne mjere?

Biosigurnost obuhvaća provedbu mjera kojima se sprječava unos uzročnika zaraznih bolesti u uzgoj životinja, odnosno širenje uzročnika bolesti među životinjama i stadima. Drugim riječima, biosigurnost je zaštita vlastitog uzgoja od bioloških rizika – od unošenja uzročnika bolesti u vlastiti uzgoj. Radi se o relativno novom pojmu, iz devedesetih, a nastao je kao posljedica zaštite od bioterorizma, i to prvenstveno u laboratorijima. Biosigurnost na farmama je skup raznih mjera, poput izolacije novonabavljenih životinja, čišćenja, pranja i dezinfekcija, deratizacija, postavljanja ograda i sl., koje imaju cilj sprječavanje unosa uzročnika na farmu i sprječavanje daljnjeg širenja.

Nova Uredba o zdravlju životinja (UREDBA (EU) 2016/429 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 9. ožujka 2016. o prenosivim bolestima životinja te o izmjeni i stavljanju izvan snage određenih akata u području zdravlja životinja („Zakon o zdravlju životinja")) koja se počinje primjenjivati u travnju 2021. godine, propisuje obveznu primjenu biosigurnosti na svim lokacijama gdje se drže životinje te definira biosigurnost kao skup mjera upravljanja i fizičkih mjera osmišljenih kako bi se smanjio rizik od unošenja, razvoja i širenja bolesti na, iz i unutar životinjske populacije ili objekta, zone, kompartmenta, sredstava prijevoza ili bilo kojih drugih postrojenja, prostorija ili lokacija. Također, propisuje i odgovornost posjednika životinja za educiranje i provedbu biosigurnosnih mjera te navodi neke od njih:

mjere fizičke zaštite koje mogu uključivati:

- okruživanje, ograđivanje, pokrivanje krova, postavljanje mreže, prema potrebi
- čišćenje, dezinfekciju i suzbijanje kukaca i glodavaca

mjere za upravljanje (postupanje) koje mogu uključiti:

- postupke za ulazak i izlazak iz objekata za životinje, proizvode, vozila i osobe
- postupke za upotrebu opreme
- uvjete za premještanje temeljene na rizicima koji su uključeni
- uvjete za uvođenje životinja ili proizvoda u objekt
- karantenu, izolaciju ili odvajanje novouvedenih ili bolesnih životinja
- sustav za sigurno zbrinjavanje mrtvih životinja i drugih nusproizvoda životinjskog podrijetla.

Nacionalna primjena

U Republici Hrvatskoj biosigurnosne mjere obvezne su na svim farmama svinja, što je propisano godišnjom Naredbom o mjerama zaštite zdravlja životinja od zaraznih i nametničkih bolesti te njihovom financiranju (Narodne novine, broj 5/19), (u daljnjem tekstu: godišnja Naredba). Iako su ove mjere propisane prvenstveno kao preventivne mjere za unos i širenje virusa klasične svinjske kuge, nakon epidemije 2006. i 2008. godine, primjena ovih mjera ima višestruku korist za posjednike -proizvođače svinja. Brojni drugi uzročnici bolesti svinja koji nisu regulirani propisima, poput respiratornog i reprodukcijskog sindroma svinja (RRRS), cirkovirusa tip 2 (bolesti svinja povezanih s cirkovirusom svinja tip 2, odnosno uzročnika sindroma kržljavosti odbijene prasadi i dermatitis nefropatije sindroma svinja) te ostalih virusnih i bakterijskih bolesti svinja, imaju izrazito negativan proizvodni te time i negativan ekonomski učinak.

Od 2014. godine svinjogojstvu prijeti nova virusna bolest svinja – afrička svinjska kuga, koja se sve više približava i području naše zemlje. Unos ovog virusa u uzgoje svinja imao bi nesagledive negativne učinke te je biosigurnost trenutačno jedna od najznačajnijih mjera sprječavanja unosa ove opasne bolesti.

Biosigurnosne mjere primjenjuju se ovisno o riziku, broju životinja na farmi, namjeni i načinu držanja.

Intenzivni uzgoji svinja s većim brojem životinja, posebno uzgoji koji drže krmače, izloženi su velikom riziku i vrlo velikim ekonomskim štetama u slučaju pojave bolesti. Ipak, u takvim uzgojima, držanjem životinja u objektima, na ograđenim farmama uz redovnu primjenu dezinfekcije i ostalih mjera moguće je osigurati vrlo visoku razinu biosigurnosti. Nasuprot tomu, uzgoji u kojima se svinje drže na tradicionalan način, na otvorenom, trajno ili povremeno u ispustima, posebno su ugrožena skupina i izloženi su vrlo velikom riziku od unosa bolesti, posebno afričke svinjske kuge. Zbog ovakvih okolnosti Ministarstvo poljoprivrede - Uprava za veterinarstvo i sigurnost hrane, propisala je niz mjera koje se odnose na biosigurnost u takvim uzgojima.

Naredbom o mjerama za sprječavanje pojave i ranog otkrivanja unosa virusa afričke svinjske kuge na području Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 111/18) propisano je da se svinje na otvorenom mogu držati jedino u prostoru ograđenom dvostrukom ogradom i po odobrenju veterinarske inspekcije uz pridržavanje svih mjera biosigurnosti propisanih godišnjom Naredbom:

- Otvoreni prostor mora biti ograđen dvostrukom ogradom na način da je unutarnja ograda izgrađena od odgovarajućeg materijala koji nije moguće podizati niti savijati od tla, najmanje visine 120 cm. Ukoliko se koristi mreža, otvori mreže moraju biti veličine koja onemogućuje izlazak najmanje kategorije svinja izvan ograde. Vanjska ograda se sastoji od sustava pod naponom električne struje (električni pastir). Vanjska ograda mora biti postavljena na udaljenosti ne manjoj od 30 cm, a ne većoj od 50 cm od unutarnje ograde, najmanje visine 80 cm, s time da žica pod naponom mora biti najmanje dvostruka, tako da je niža postavljena na visini od 30 cm, a viša na visini od 80 cm od tla.
- Posjednik je dužan redovito provjeravati ogradu s vanjske i unutarnje strane te ju odgovarajuće održavati.
- Svinje koje se drže na otvorenom moraju biti označene odgovarajućim oznakama u skladu s posebnim propisima.
- Posjednik je dužan svakodnevno provjeravati zdravstveno i brojčano stanje svinja te ažurno voditi registar svinja
- te sve ostale propisane mjere biosigurnosti podstavcima, ovisno o broju svinja na gospodarstvu.

Tijekom 2019. godine sva gospodarstva koja drže svinje će biti kategorizirana u odnosu na biosigurnost. Gospodarstvima koja drže svinje na otvorenom i koja udovoljavaju svim propisanim uvjetima, dodjeljuje se kategorija 4.

Električni pastir. Autor fotografije: prof. dr. sc. Zoran Luković.

Ograda s električnim pastirom. Autor fotografije: prof. dr. sc. Zoran Luković.

Na dan 10. svibnja 2019. u bazu je bilo upisano 27.507 gospodarstava. Od tog broja samo dva (2) gospodarstva u potpunosti udovoljavaju uvjetima za držanje svinja na otvorenom i kategorizirani su u kategoriju 4.

Prema popisu 156 gospodarstava drži ukupno 4.351 svinju na otvorenom, od njih 156, čak 127 gospodarstava drži krmače. Samo 6 gospodarstava drži više od 100 svinja, ukupno 950 svinja. 75 gospodarstava drži od 10 do 50 svinja, a 15 od 50 do 100 svinja. Na 59 gospodarstava drži se od 1 do 10 svinja. Samo 14 gospodarstava je prilikom kategorizacije imalo odobrenje veterinarske inspekcije za držanje na otvorenom.

Od 156 gospodarstava, čak 148 njih ne udovoljava uvjetima biosigurnosti i svrstani su u kategoriju 1.

Glavni nedostatci su neoznačavanje svinja, i to na čak 105 gospodarstava, zatim nelegalan prirodni pripust, neodržavana ograda i izlazak svinja izvan gospodarstva, neprovođenje naređenih mjera i neprovođenje deratizacije. Na 13 gospodarstava zatečene su svinje nepoznatog podrijetla, a na 5 je utvrđeno da se koristi napoj životinjskog podrijetla za hranu.

Ovakvi rezultati ukazuju na nisku razinu svijesti posjednika svinja o važnosti pridržavanja propisanih mjera biosigurnosti te predstavljaju vrlo visoki rizik u slučaju pojave afričke svinjske kuge na području naše zemlje za njezino širenje. Posjednici su prilikom kategorizacije dobili upute od strane ovlaštenih veterinara što trebaju poduzeti kako bi unaprijedili kategoriju biosigurnosti te su im tom prilikom uručene edukativne brošure o afričkoj svinjskoj kugi i biosigurnosti.

Sve dodatne informacije posjednici svinja mogu pronaći na službenoj web stranici Uprave za veterinarstvo i sigurnost hrane www.veterinarstvo.hr ili mogu poslati upit na adresu e-pošte: veterinarstvo@mps.hr.

Hranidba visokoplodnih krmača

Nina Jančo, Dubravko Škorput
E-mail: dskorput@agr.hr

Selekcija svinja na plodnost rezultirala je stvaranjem tzv. hiperplodnih linija krmača, čija je karakteristika visoka plodnost te vrlo visok udio legala s brojem prasadi većim od broja sisa u krmača. Upravljanje farmom takvih krmača često iziskuje dodatna znanja i vještine uzgajivača, kako bi se postiglo puno ostvarenje genetskog potencijala takvih krmača. U takvim uzgojima od posebne je važnosti pravilna hranidba krmača u svim fazama proizvodnog ciklusa, kako bi se održala na visokoj razini produktivnost i dugovječnost.

Kvaliteta hrane

Hranidba visokoplodnih krmača zahtijeva besprijekornu hranu koja će udovoljiti svim potrebama krmača u suprasnosti i laktaciji. Higijenska ispravnost hrane također mora biti besprijekorna. To se dokazuje redovitim laboratorijskim nalazima o kakvoći žitarica, kao i o prisutnosti mikotoksina, najvećeg problema u skladištenju žitarica, posebice kukuruza, koji je osnova hranidbe svinja. Prisutnost mikotoksina u hrani za visokoplodne krmače može dovesti do smanjenih proizvodnih rezultata: niže stope koncepcije, smanjene oprasivosti, učestalih abortusa, povećanog broja mrtvorođene prasadi, problema s vimenom i ostalih poremećaja plodnosti. Kod visokoplodnih krmača pri tome može biti problem i nedostatak mlijeka uzrokovan mikotoksinima, pri čemu se stvaraju dodatni problemi s mogućnošću othranjivanja sve oprasene prasadi. Mikotoksini također mogu uzrokovati i kasniju spolnu zrelost životinja, što ima negativan utjecaj na ekonomičnost proizvodnje i povećanje broja praznih dana na farmi.

Nazimice, buduće visokoplodne krmače potrebno je dobro opskrbiti vitaminima A i E, kalcijem, fosforom, selenom, kromom i cinkom jer visokoplodne nazimice ulaze u pubertet s ograničenim rezervama proteina i masti u tijelu te za vrijeme prve suprasnosti još uvijek rastu.

Istraživanja jasno pokazuju pozitivnu vezu između konzumirane hrane i mliječnosti u laktaciji. Krmače s niskom konzumacijom hrane u tijeku laktacije imat će negativan balans energije, što će se prvenstveno odraziti na reproduktivna svojstva. Takav učinak može se odstraniti samo ako se životinja povrati iz negativnog energetskog balansa. Zbog lakog mjerenja kao kriterij za određivanje energetskog stanja uzimamo debljinu leđne slanine, međutim problem nastaje mobilizacijom mišićnog tkiva u nedostatku masnog tkiva.

Suprasnost

Tijekom hranidbe krmača u suprasnosti potrebno je smanjiti prevelike razlike između krmača u tjelesnoj masi, odnosno postići odgovarajuću kondiciju (ocjene 3,5 - 4,5) za svaku krmaču. Terenska istraživanja pokazuju mogućnost povećanja tjelesne mase do pravilne kondicije mršavih krmača pojačanom hranidbom od odbića u razdoblju odmah nakon osjemenjivanja 20 - 25 % većim obrokom, bez posljedica utjecaja povećane energije na plodove, kako se prije smatralo. Kod visokoplodnih linija krmača neodgovarajuća kondicija može imati veće posljedice na preživljavanje prasadi. Fetalni rast intenzivira se prema kraju suprasnosti i najintenzivniji je u posljednjih 10 dana prije prasenja. Posljedično, rastu i nutritivne potrebe krmače, što se posebno odnosi na potrebe za bjelančevinama i aminokiselinama. Ukoliko opskrba krmača bjelančevinama i aminokiselinama kroz hranu nije optimalna, organizam će početi razgrađivati bjelančevine kako bi se osigurao rast ploda i razvoj svih tkiva koja rastu tijekom suprasnosti, kao što su maternica i posteljice. Hranidba hranom bogatom vlaknima za vrijeme suprasnosti pomaže uklanjanju zatvora, a time i lakšem porodu te preživljavanju prasadi. Također, veći sadržaj vlakana u hranidbi pomaže boljem iskorištenju energije, jer se vlakna sporije razgrađuju i energija se ravnomjernije troši, što može biti važno u vrijeme prasenja, kada krmačama padne apetit. Zaključak je da se u posljednjih 10 dana graviditeta krmače trebaju hraniti povećanom količinom hrane, kako bi se postigao maksimalan rast prasadi intrauterino.

Hranidba krmača u zadnjem dijelu suprasnosti je važna i zbog sinteze kolostruma, pri čemu je posebno važna opskrba bjelančevinama. Stoga se količina hrane u tom razdoblju suprasnosti povećava na 3,5 - 4 kg smjese dnevno, podijeljeno u dva dnevna obroka. Dan prije samog prasenja količinu hrane potrebno je smanjiti na 2 kg, dok na dan poroda krmača dobiva samo vodu. Cilj ograničene hranidbe prije samog prasenja je sprječavanje zatvora, olakšanje poroda, te preventiva gubitka mlijeka (agalakcije).

Za krmače, a posebno za prvopraskinje, stresan period s obzirom na velike fiziološke promjene koje doživljavaju je tzv. „tranzicijsko razdoblje“ od 10 dana prije prasenja, pa do 10. dana nakon prasenja. Razdoblje tranzicije vrlo je važno, jer se u razdoblju do 3 dana nakon prasenja javljaju najveći gubitci prasadi. S obzirom na različite hranidbene potrebe krmača u suprasnosti u odnosu na laktaciju, ovo prijelazno razdoblje je posebno osjetljivo. U većini sustava hranidba se od restriktivne u suprasnosti mijenja do hranidbe po volji u laktaciji. Tijekom laktacije među farmama su očite razlike u unosu hrane, posebno u prvom tjednu laktacije. Osnovni razlog je činjenica da mnoge farme postupno povećavaju količinu obroka tijekom prvih 5 do 10 dana laktacije. U mnogim će slučajevima to uzrokovati manju konzumaciju hrane nego što bi bila u slučaju hranidbe po volji. Sastav laktacijske smjese je vrlo važan, no od sporedne je važnosti u odnosu na količinu obroka koju krmača u laktaciji treba pojesti.

Laktacija

Krmače bi teoretski trebalo hraniti različito ovisno o ciklusu, veličini legla, kondiciji, genotipu. Prema najnovijim istraživanjima, treba izbjegavati restriktivnu hranidbu krmača u bilo kojem dijelu laktacije. Restriktivna hranidba u prvih 5-10 dana od prasenja, koja se primjenjivala najčešće iz razloga konstipacije, edema vimena i hipogalakcije (MMA sindroma), dovodi do energetskog i aminokiselinskog deficita u organizmu krmača, a konzumacija hrane bude smanjena 15 - 20 %. To se obično neće reflektirati na proizvodnju mlijeka za prasad, već u gubitku masnog tkiva i mišićne mase u krmača. Dokazano je da gubitak mišićne mase 10 - 12 % tijekom laktacije dovodi do produženog intervala od odbića do estrusa, do lošije oprasivosti i idućeg legla s manjim brojem prasadi. Iako kratkotrajan nutritivni nedostatak neće utjecati na količinu proizvedenog mlijeka, dugoročno mršavljenje dovodi do akutnih i kroničnih promjena u reproduktivnom hormonalnom sustavu – smanjena ovulacija i preživljavanje embrija.

Preporuka je da krmače odmah nakon prasenja dobivaju najmanje istu količinu hrane kao u zadnjim danima suprasnosti, oko 3,5 - 4 kg. Nakon toga, cilj je povećavati konzumaciju za 0,5 - 1 kg do ciljanog unosa hrane od 1,5 - 2 kg/dan za krmaču i dodanih 0,5 kg za svako prase. Da bi se postigla ciljana konzumacija od 8 - 12 kg smjese po krmači, potrebno je povećati učestalost hranjenja kroz dan, pri čemu nije nužno da količina hrane u svakom obroku budu jednaka. Krmačama bi već od 13. dana nakon prasenja trebali povećavati obroke do potpunog apetita i maksimalne konzumacije hrane.

Osnovna informacija koja nam je potrebna kako bismo mogli formulirati kvalitetan obrok je konzumacija hrane. Konzumacija hrane je u jutarnjim satima najbo-

Slika 1. Različita priplodna kondicija krmača. Autor fotografije: Nina Jančo

lja, dok se u ljetnim mjesecima iduća dva obroka apetit značajno smanjuje. Organizmi prvopraskinja imaju veće hranidbene zahtjeve jer još rastu, no za njih je svojstven niži unos hrane, te su najpodložnije gubitku mase u laktaciji, jer će žrtvovati rast zbog proizvodnje mlijeka za prasad. Poželjno ih je hraniti odvojeno od starijih krmača obrokom s povećanim sadržajem proteina i energije, no često nije primjenjivo u praksi da se koriste dvije vrste laktacijske smjese. Međutim, treba različitim rješenjima nastojati povećati unos hrane, koji će rezultirati kraćim intervalom od odbića do koncepcije, kao i većim tjelesnim masama kod odbića i krmača i prasadi.

Rješenja povećanja konzumacije hrane u laktaciji

Treba primjenjivati manje, ali češće obroke, kako bi se povećao unos hrane. Poželjno je veću količinu hrane dati rano ujutro i kasno navečer, za vrijeme nižih temperatura, čime se sprječava zagrijavanje tijela kao posljedica probave i metabolizma, što je posebno važno u toplijem dijelu godine. U ljetnim mjesecima farme imaju različita rješenja za rashlađivanje krmača, što svakako doprinosi boljoj konzumaciji hrane (različite prskalice – sprinkleri, rashladni uređaji koji dovode rashlađeni zrak do životinja, polijevanje krmača direktno raspršenom vodom i dr.). U komercijalnim proizvodnim sustavima krmače u laktaciji često ne konzumiraju dovoljno hrane, što rezultira negativnim energetskim balansom. Zbog toga se mobiliziraju tjelesne rezerve krmača, što u konačnici rezultira mršavošću krmače, a može rezultirati i reduciranim rastom prasadi. Da bismo izbjegli takvu situaciju, tipični obrok trebao bi biti bogat energijom, za što su najbolji izvor zrna žitarica, te istovremeno bogat uljima i mastima biljnog ili životinjskog podrijetla.

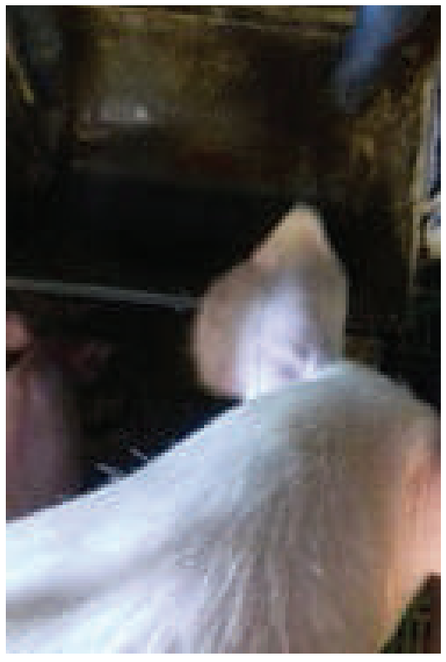

Primjenom mokre hranidbe također je moguće povećati unos hrane. Pri tome svakodnevno treba voditi računa o higijeni hranilice, jer se takva hrana lakše kvari. Ustajala i pljesniva hrana odbit će krmaču od unosa. U mnogim sustavima krmače se hrane na temelju prosječnih hranidbenih potreba. Takva evidencija je svakako potrebna, jer olakšava individualnu hranidbu krmača. Međutim, dobar nadzor neće se temeljiti samo na prosječnim potrebama, nego i na promatranju pojedinih krmača, te ako se pokaže da neke krmače u laktaciji mogu pojesti više od naših predviđanja, to im treba omogućiti. Svaka krmača je zasebna jedinka i na taj joj način treba pristupiti. Nadzorom apetita i povećanjem količine obroka mršavijim krmačama koje imaju dobar apetit, vidljivo je da neke krmače mogu pojesti i preko 3 kg po obroku, što je 9 - 12 kg dnevno. Jedan od znakova da je potrebno povećanje hranidbe je i količina hrane u hranilicama za vrijeme hranjenja. Više od 20 % praznih hranilica znak je da treba povećati doziranje hrane. Pojedine krmače pojedu sav obrok u potpunosti, što je siguran znak potrebe za povećanjem obroka.

Međutim od svih navedenih neophodnih mjera u hranidbi krmača najveću ulogu ima ljudski faktor - pažljiv, sposoban i vješt stočarski radnik, koji će posvetiti dovoljno vremena svakoj životinji kao individui, te će uočavanjem njezinog apetita uspješno povećati konzumaciju hrane.

Predstavljamo: OPG Tančik – Selci Đakovački

Doc. dr. sc. Dubravko Škorput
Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet

U ovom broju predstavljamo vam Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Tančik iz Selaca Đakovačkih. Obitelj Tančik ima dugu tradiciju svinjogojske proizvodnje te su s nama odlučili podijeliti svoje iskustvo i planove o budućnosti svinjogojske proizvodnje na svom gospodarstvu. Razgovarali smo s gospodinom Vladom Tančikom, nositeljem gospodarstva.

1. Gospodine Tančik, kada ste se počeli baviti svinjogojstvom i kako je izgledao Vaš put do uspješnog uzgajivača? Koliko svinja imate te kojom se genetikom koristite u svojoj proizvodnji?

Obitelj Tančik se bavi svinjama 30 godina kao tržišni proizvođač. Počeli smo s tovom svinja, a danas isključivo prodajemo prasce. Posjedujemo 50 rasplodnih krmača i 2 nerasta. Koristimo isključivo svinje pasmina predviđenih hrvatskim uzgojnim programom. Naše krmače su križanci landrasa i velikog jorkšira. Koristimo genetiku iz CUS-a Antunovac za koju mogu reći da ispunjava u potpunosti naša očekivanja. Nerasti su pasmine durok i također su iz CUS-a Antunovac.

2. Koji su po Vama najvažniji čimbenici uspješne svinjogojske proizvodnje? Kakav je Vaš pogled na udruživanje uzgajivača?

Za uspjeh u svinjogojskoj proizvodnji najvažnije je htjeti. Danas je znanje gotovo besplatno i dostupno, a genetika jeftina i na dohvat ruke. Sve drugo što nije do nas moramo prihvatiti kao dio posla na koji ne utječemo i ne možemo utjecati. Konkurentnost i opstanak u ovom poslu može se osigurati isključivo učenjem i radom na duge staze. Nije nužno imati najskuplju farmu, već je puno važnije ulaganje u znanje. Udruživanje je dobro ako je u tom udruženju i neki kupac, bez toga nema smisla udruživati se. Mi nismo dio nekog udruženja, barem zasad.

3. S obzirom da je uzgoj svinja dinamična grana stočarstva s puno promjena u tehnološkom smislu i smislu zahtjeva tržišta, kako ste se prilagodili brzim promjenama? Jeste li spremni na nove izazove i povećanje obujma proizvodnje?

Promjene mogu biti različite. Tržište je nešto na što ne možemo utjecati. Promjene vezane uz af-

ričku svinjsku kugu treba uzeti vrlo ozbiljno i maksimalno se čuvati. Moja obitelj ne planira povećavati proizvodnju po količini, ali ćemo nastojati stalno podizati kvalitetu.

4. Koji su po Vama najveći izazovi u svinjogojstvu Hrvatske te što biste poručili mjerodavnim institucijama?

Najveći izazov je kako privući mlade ljude u ovaj posao. Ujedno mislim da je za našu državu ovaj izazov i najveći, a po mom mišljenju gotovo nerješiv. Danas mladi imaju puno dobrih opcija pa ne znam zašto bi proveli život u svinjcu. Država teško može ponuditi neke posebne uvjete i privući mlade u ovaj posao, a svi znamo da su mladi ljudi, posebno obrazovani, tražena roba po cijeloj Europi.

5. Koji su Vaši osobni planovi za budućnost svinjogojske proizvodnje i kakav je Vaš pogled na budućnost svinjogojske proizvodnje u RH?

OPG Tančik planira raditi ovaj posao još najviše tri godine. Razlog leži u činjenici da nemamo zemlju za proizvodnju vlastite hrane, već svu hranu za svinje kupujemo. Nažalost, više nemamo vjere u državne natječaje, koji su uvijek namješteni. Predložio bih mjerodavnim institucijama da povede računa o razvoju mesoprerađivačke industrije koja će onda na sebe vezati primarne proizvođače. Proizvodnja za slobodno tržište bez institucionalne potpore ne može i neće razviti proizvodnju. Čudno je da, primjerice, Đakovo nema prehrambenu industriju, grad u srcu Slavonije. „Kamionska“ prehrambena industrija ne jamči razvoj svinjogojstva. Svinjogojstvo je propalo, a najveći profit ostvarili su nakupci. Kad, primjerice, u Đakovu i drugim gradovima budemo imali razvijenu mesoprerađivačku industriju, moći ćemo razvijati primarnu proizvodnju u partnerstvu s njima i bez toga ja ne vidim neku bolju budućnost. Iz Đakova i Slavonije trebamo voziti gotove proizvode po Hrvatskoj, a ne obrnuto.

Izvor fotografija: OPG Tančik

Udruga „Fajferica“ – put ka suvremenom uzgojnom udruženju

Dominik Knežević,
predsjednik Udruge uzgajivača crne slavonske svinje „Fajferica“, Đakovo, e-mail: fajferica@fajferica.hr

Povijest crne slavonske pasmine svinja

Crna slavonska svinja ili fajferica je pasmina nastala u drugoj polovici 19. stoljeća na pustari Orlovnjak u blizini Osijeka, na imanju baruna Karla Pfeiffera. Prema ovom je veleposjedniku pasmina u narodu dobila naziv fajferica. Barun Pfeiffer bio je ugledan poljoprivredni vlastelin, ne samo u Hrvatskoj, nego i širom Austro-Ugarske Monarhije. Na svojem je vlastelinstvu uzgajao i selektirao brojne vrste domaćih životinja. Pfeiffer je pokušao stvoriti pasminu koja će biti bolja od tadašnjih svinja, prije svega u pogledu proizvodnih svojstava.

Početak rada na stvaranju pasmine započeo je nabavkom 10 nazimica pasmine lasasta mangulica koje je križao s uvezenim nerastima pasmine berkšir. Od 1870. godine najbolje žensko potomstvo svakih je 10 godina pario s nerastima američke pasmine poland china, kako bi postigao željena svojstva i dodatno unaprijedio pasminu. Dobivene svinje bile su značajno bolje od svinja koje su se tada uzgajale, bile su ranozrelije, plodnije i mesnatije. Uz dobre proizvodne osobine, ova se pasmina isticala i vrlo dobrom otpornošću, prvenstveno jer je bila namijenjena za tadašnji način držanja svinja u krajevima Slavonije i Baranje koji se temeljio na ispaši na pašnjacima i u šumama, uz dohranjivanje kukuruzom tijekom zimskih mjeseci. Pasmina je namijenjena ekstenzivnom uzgoju na otvorenim površinama zbog čega crna boja predstavlja važnu pasminsku osobinu, tj. zaštitnu funkciju protiv štetnih sunčevih zraka. Ubraja se u tzv. prijelazne ili kombinirane pasmine svinja, odnosno za proizvodnju mesa i masti.

Krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća crna slavonska svinja bila je najzastupljenija pasmina u Hrvatskoj te s ekonomskog stajališta najznačajnija na području današnje Hrvatske. Mjere unaprjeđenja ove pasmine provođene su sve do 1910. godine, nakon čega je rad na sustavnim selekcijskim postupcima završio. Poznato je da su dvadesetih godina prošlog stoljeća provedena križanja s velikom engleskom crnom svinjom kornvol (engl. Large Black; Cornwall). Zbog svojih dobrih svojstava bila je nagrađivana na brojnim stočarskim izložbama. Za pasminu je priznata 1873. godine ne Svjetskoj izložbi EXPO u Beču, gdje je osvojila zlatnu medalju za kvalitetu.[1]

Slika 1. Fajferice na pustari Višnjevci kraj Rume 1896.
Izvor: Nick de Pfeiffer

Početci očuvanja pasmine

U nastojanju očuvanja crne slavonske pasmine svinja prvi koraci učinjeni su u rujnu 1996. godine. Tada su djelatnici Agronomskog fakulteta iz Zagreba i Hrvatskog stočarskog selekcijskog centra RH snimili stanje preostalog broja krmača i nerasta u Brodsko-posavskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj županiji. Najveći broj krmača pronađen je u Brodsko-posavskoj županiji, a najmanji u Osječko-baranjskoj županiji. U rujnu 1996. godine pronađeno je ukupno 46 krmača i 5 nerasta. Do kraja godine broj rasplodnih svinja je povećan. U 1999. godini formirana je i registrirana „Udruga uzgajatelja crne slavonske pasmine svinja“ sa sjedištem u Slavonskom Brodu (kasnije u Otoku, op.a.). Osnivačka skupština je održana u Oprisavcima u jesen iste godine. Udruga je registrirana u Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva RH i donesen je Statut Udruge 1999. godine.

Udruga uzgajivača crne slavonske svinje Osječko-baranjske županije / Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema „Fajferica“

Krajem 2011. godine, na inicijativu 9 uzgajivača s područja Osječko-baranjske županije osnovana je lokal-

[1] Uzgojni program crne slavonske pasmine svinja – Udruga „Fajferica“

Zahvaljujemo Vukovarsko-srijemskoj županiji
na potpori u tiskanju časopisa

Vukovarsko-srijemska županija
Županijska 9, 32000 Vukovar

ReproVet

Centar za skladištenje sjemena domaće životinje vrste svinja HR 0001029

Veterinarska stanica Križevci d.o.o. Potočka 35, 48260 Križevci

Landras

Durok

Pietren

Veliki Jorkšir

- Sjeme našeg poslovnog partnera **Bayern Genetic GmbH - Landshut**
- **254 rasplodna nerasta**
- Čiste pasmine **Pietren, Landras, Veliki Jorkšir, Durok**
- **Razrjeđivači drže 9 dana**

Narudžbe na br. tel. **095 4800 008, 095 4800 020, 048 617 697**

na udruga, međutim, vrlo brzo, do iduće godišnje skupštine, uvidjelo se, što zbog same potrebe, a što zbog upita o članstvu iz ostalih slavonskih županija, da postoji potreba za nacionalnom udrugom uzgajivača. Na godišnjoj skupštini 2012. godine Udruga je proširila područje djelovanja na cijelu Republiku Hrvatsku i promijenila ime u Udruga uzgajivača crne slavonske svinje Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema „Fajferica“. Izrađen je Uzgojni program na osnovi kojega je Udruzi izdano Rješenje Ministarstva poljoprivrede kojim se daje suglasnost za bavljenje uzgojem uzgojno valjanih životinja pasmine svinja crna slavonska.

Kako je u tom vremenu postojala i „Udruga uzgajatelja crne slavonske pasmine svinja“, tada sa sjedištem u Otoku, prijedlog je bio spajanje dviju udruga koje u konačnici nije realizirano, ali je dosta članstva Udruge iz Otoka pristupilo Udruzi „Fajferica“, tako da je cilj ispunjen – jedinstvena nacionalna udruga kojoj je cilj zaštita, razvoj i unaprjeđenje uzgoja crne slavonske pasmine svinja - u narodu poznate kao fajferica, u Republici Hrvatskoj, kao i njezino promicanje u svijetu te zaštita autohtonih proizvoda prema vrijedećim zakonskim odredbama.

Osim redovnih djelatnosti kojima se ostvaruju ciljevi, Udruga planira obavljati i gospodarske djelatnosti, odnosno osnivati trgovačka društva, zadruge ili druge gospodarske subjekte u svrhu organizacije uzgoja uzgojno valjanih životinja i tova tovljenika crne slavonske svinje vlastitih članova te koncentriranje ponude i plasiranje na tržište proizvoda vlastitih članova, odnosno, osnovati proizvođačku organizaciju u svrhu podizanja kvalitete i konkurentnosti proizvodnje.

Suradnja s Odjelom za razvoj svinjogojstva Hrvatske poljoprivredne agencije

Godine 2012., kada je Udruga započela s radom u punom smislu riječi, uvedeno je i testiranje na osnovi fenotipskih obilježja mladih nerasta prije uvođenja u uzgoj od strane HPA, što je bila „stuba na gore“ u uzgoju.

Redovitim provjerama srodstva kod nabave uzgojno valjanih grla, što preko Udruge, što izravno s Odjelom, smanjen je na minimalnu moguću mjeru uzgoj u srodstvu, odnosno izbjegnute su zapreke kod kasnijeg umatičavanja rasplodnog pomlatka.

Kruna suradnje s HPA je zasigurno potpisivanje Ugovora o poslovno-tehničkoj suradnji 2014. godine na osnovi kojega Udruga preuzima izdavanje rodovnika / zootehničkih certifikata, čime ostvaruje značajan prihod koji, uz sufinanciranje rada uzgojnih udruženja na području stočarstva od strane Ministarstva poljoprivrede, čini neophodna sredstva za redoviti rad.

Zajednička organizacija Nacionalne izložbe crne slavonske svinje u Slavonskom Brodu, kao i Državne stočarske izložbe u Gudovcu otvara potrebu za organizacijom izložbeno-etno-gastro manifestacije koja je konačno ove godine po prvi puta organizirana kao „Fajferica gastroshow“ u Drenovcima te bi se kao takva trebala održavati nekoliko puta godišnje diljem lijepe naše.

Organizacijom studijskih putovanja i izleta u Italiju, Njemačku i Mađarsku uzgajivačima su se predstavili uspješni uzgoji i sustavi trženja proizvoda lokalnih pasmina.

Organizacijom stručnih radionica Udruga redovito educira članove i upućuje u promjenu zakonskih regulativa i procedura.

Razvoj Uzgojnog programa

Uzgojni program autohtone hrvatske pasmine crne slavonske svinje temeljni je dokument uzgoja kojemu je glavni cilj genetsko očuvanje te unaprjeđenje organiziranog uzgoja ove pasmine na području Republike Hrvatske. Uzgojnim programom definiraju se teorijski i praktični pristupi očuvanja genetske raznolikosti i uzgoja crne slavonske svinje primjenom znanstveno-stručnih spoznaja u provedbi uzgojno-selekcijskog rada. Uzgojnim programom definiraju se eksterijerna, reproduktivna i proizvodna obilježja pasmine, geografsko područje uzgoja, uzgojni ciljevi i metode za selekciju uzgojno valjanih životinja te provedba i vrednovanje uzgojnog programa, uključujući postupke identifikacije i označavanja životinja, testiranja nerastića/nazimica kao i vođenje matičnog knjigovodstva.

S detaljnom izradom novog, poboljšanog Uzgojnog programa krenulo se 2017. godine, mjerenjima eksterijernih osobina rasplodnih kategorija u svrhu izrade osvježenog standarda pasmine kao sastavnog dijela Uzgojnog programa. Uzgojni program je usvojen na Skupštini 2018. godine te je prošao izmjene i dopune na Skupštini ove godine. Uzgojni ciljevi su očuvanje genetskih i fenotipskih osobina pasmine, odnosno očuvanje u izvornom obliku sukladno tradicijskom načinu držanja (poluotvoreni i otvoreni sustavi) te očuvanje specifične proizvodne i funkcionalne osobine (otpornost, dugovječnost, prilagodba na vanjske uvjete), zatim povećanje populacije uz očuvanje genetske raznolikosti i izbjegavanje visokog stupnja uzgoja u srodstvu i u konačnici unaprjeđenje uzgoja, reprodukcije i tehnoloških postupaka (uvjeti držanja i hranidba) u cilju postizanja što kvalitetnijih i ujednačenijih

(plodnost, tovna, klaonička svojstva i svojstva kvalitete mesa) jedinki crnih slavonskih svinja u okviru pasminskih osobina i genetskog potencijala. Najbitnije mjere uvedene novim Uzgojnim programom su testiranje na osnovi fenotipskih obilježja i nazimica, mogućnost označavanja prigojnim brojem i prasadi za tov u svrhu zaštite proizvoda odnosno sljedivosti i testiranje na malignu hipertermiju kod nerasta u testu. Veliki iskorak u provedbi uzgojno-selekcijskog rada je i uvođenje jedinstvenog matičnog broja na razini cijele Republike Hrvatske. Uzgojni program će zasigurno proći i dodatne nadogradnje u smislu kvalitetnijeg označavanja (mikročipiranje), kao i testiranje jedinki molekularno-genetskom analizom.

Prilagodba Zakonu o uzgoju domaćih životinja

Stupanjem na snagu Zakona, uzgojna udruženja / organizacije će morati proći ponovnu proceduru priznavanja.

Zasigurno je jedan od ciljeva Udruge potpuno osamostaljenje u smislu obavljanja svih poslova uzgojno-selekcijskog rada crne slavonske pasmine svinja, međutim, Udruga trenutačno nema razvijenu infrastrukturu za navedene poslove, a niti financijsku moć za uspostavljanje iste, tako da će Udruga u kontekstu Zakona poslove vođenja proizvodnih podataka, označavanja životinja, upisa životinja u matične knjige, provedbu ocjena uzgojno valjanih grla te genetskog vrednovanja povjeriti „trećim stranama“ koje će biti ovlaštene od strane Ministarstva poljoprivrede, dok će Udruga zadržati posao vođenja matičnog knjigovodstva.

Cilj Udruge je u budućnosti se potpuno osamostaliti.

Gospodarske aktivnosti

Problem većine uzgajivača crne slavonske svinje je definitivno plasman živih proizvedenih svinja raznih kategorija. Određeni uzgajivači posjeduju vlastite preradbene kapacitete, ali takvih je malo i oni ne mogu prihvatiti viškove na tržištu. Pokušaji suradnje s određenim velikim otkupljivačima ili nisu uspjeli ili su bili kratkog vijeka, tako da takav oblik suradnje može biti samo dopunsko rješenje. Pokušaji su propali krivicom obiju strana. Sa strane uzgajivača je problem različitih sustava uzgoja (tova), ishrane i nepoštivanja tjelesnih masa odnosno dobi ugovorenih svinja, dok je sa strane otkupljivača otkup prilika brze reklame na osnovi koje se plasiraju proizvodi u daljnjoj proizvodnji i takvi aranžmani su u pravilu jednokratni. Nepostojanje sustava kontrole proizvoda koji se plasiraju pod nazivom crna slavonska također dolazi u ovom kontekstu.

Tržište definitivno postoji (i to domaće) i u segmentu tradicionalnih suhomesnatih proizvoda, a i u segmentu svježeg mesa. Problem zadovoljavanja tržišta je naravno problem managementa u cijelosti. Od logistike (transporta živih svinja, organizacije klanja, dostave konfekcije ili polutki) do marketinga i same prodaje. Rješenje je organiziranje članova Udruge u pravni oblik koji bi u konačnici bio priznat kao proizvođačka organizacija.

Slika 2. OPG Zvonarević – izvor: Boris Lukić

Pregled stanja na burzi

Burzovni tjedan	Cijena tovljenika*	Cijena rasplodnih krmača
7. 3. - 13. 3.	1,29	1,00
14. 3. - 20. 3.	1,32	1,02
21. 3. - 27. 3.	1,39	1,07
28. 3. - 3. 4.	1,49	1,12
4. 4. - 10. 4.	1,59	1,20
11. 4. - 17. 4.	1,59	1,20
18. 4. - 24. 4.	1,59	1,20
25. 4. - 30. 4.	1,62	1,28
1. 5. - 7. 5.	1,59	1,20
8. 5. - 14. 5.	1,59	1,25
9. 5. - 15. 5.	1,62	1,28

Izvor:

styriabrid GmbH Die Vorteilsgemeinschaft

* burzovna cijena polovica u Austriji. Konačna cijena se formira prema mesnatosti na bazi 56 %, broju isporučenih svinja u grupi te težini polovica.

Kretanje cijena tovljenika od prve polovice ožujka do polovice svibnja karakterizira rast cijena polovica. Najveći porast cijena od 10 centi zabilježen je krajem ožujka, nakon čega je rast cijena stagnirao te su se cijene polovicom svibnja ustalile. Porast cijena uvjetovan je većom potražnjom za svinjskim mesom u vrijeme uskrsnih blagdana, a zatim i Praznika rada. Također, povećana potražnja na kineskom tržištu, uzrokovana pojavom afričke svinjske kuge u Kini te mjerama njezinog sprječavanja, dovela je do rasta cijena.

SCHAUMANN
ERFOLG IM STALL

Prof. dr. sc. Marijan Sviben, dr. med. vet.
(1932. – 2019.)
– znanstvenik, profesor i spec. hiologije i hiojatrije

In memoriam

Prof. dr. sc. Marijan Sviben kao dugogodišnji nastavnik i znanstvenik u Zavodu za stočarstvo Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (današnji naziv Zavoda: Zavod za uzgoj životinja i stočarsku proizvodnju) ostavio je neizbrisiv trag u poučavanju i istraživanjima iz područja uzgoja i selekcije životinja, s primarnim naglaskom na svinjogojsku proizvodnju. Već od mladih dana bio je aktivan član u obnašanju niza dužnosti na matičnom Fakultetu i na Sveučilištu, a posebno se istaknuo kao dopisnik i suradnik omladinskih novina. Krajem 50-ih godina postao je urednik tadašnje Poljoprivredne emisije na Hrvatskoj radioteleviziji, koja se i danas emitira pod nazivom *Plodovi zemlje*. U Zavodu za stočarstvo počeo je raditi u svibnju 1962. godine i tu je izradio doktorsku disertaciju pod naslovom *Kvantitativna genetika i prosuđivanje nasljedne vrijednosti važnih ekonomskih svojstava u populaciji svinja*. Tijekom studija pohađao je jednomjesečne studentske stipendije za stručno usavršavanje u Danskoj i Engleskoj. Radi usavršavanja za znanstveni rad Marijan Sviben prošao je tečaj *British Councila* pod vodstvom *Sira* Alana Robertsona pri Institutu za genetiku Savjeta za poljoprivredna istraživanja Ujedinjenoga kraljevstva u Edinburghu, Škotska, god. 1967. Habilitirao je za naslovnoga docenta raspravom *Trajanje generacijskoga intervala pri različitim postupcima uzgoja svinja*, god. 1968. Za izvanrednog je profesora izabran 1973., a za redovitog profesora 1976. godine, pa 1979. i 1985. te potvrđen 1990. godine.

prof. dr. sc. Marijan Sviben (2018. godina)

Tijekom šest desetljeća profesor Sviben trudio se dokučiti kako se osobine životinja ispoljavaju zbog odabiranja i načina parenja. Imao je jedinstvenu sposobnost da promatrane pojave opaža brojčano te istančan osjećaj za vezu i odnose među brojkama. Profesor Sviben osobito se istaknuo u radu Centra za svinjogojstvo koji je osnovan 1966. godine u sklopu Instituta za fiziologiju i patologiju animalne proizvodnje pri Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kao njegov prvi i dugogodišnji predstojnik ustrojio je Centar kao središte istraživanja i primjene znanosti o svinjama (hiologije), o postupcima u proizvodnji svinja (hiotehnologije) te dijela veterinarske medicine koji se bavi svinjama (hiojatrija). Već u prvoj godini rada uspio je aktivirati u Veterinarskom fakultetu u Zagrebu 24 stručnjaka raznih specijalnosti za obavljanje tekućih i razvojnih poslova u svinjogojstvu s ciljem rješavanja tehnoloških poteškoća u tada novim velikim svinjogojskim poduzećima. Nadalje, uputio je i usmjerio kroz rad Centra za svinjogojstvo, razne tekuće i razvojne poslove iz područja svinjogojstva više od 40 stručnjaka iz 11 organizacijskih jedinica. Centar za svinjogojstvo tijekom 1968. godine uspostavio je kontakte s proizvođačima svinja, krmnih smjesa, lijekova i opreme, izdavačima stručne literature, mesnim industrijama, poslovnim udruženjim te stručnim i znanstvenim ustanovama. Mnogobrojne suradnje započete su i s međunarodnim znanstvenim ali i stručnim organizacijama u Švedskoj, Danskoj, Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Njemačkoj, Čehoslovačkoj, Mađarskoj, Bugarskoj, SSSR-u te Sjedinjenim Američkim Državama. Također su uspostavljeni kontakti i s Europskim udruženjem za proizvodnju životinja. Centar za svinjogojstvo surađivao je s mnogobrojnim svinjogojskim farmama, među kojima se posebno ističe suradnja sa svinjogojskim farmama Nova Topola (Bosna i Hercegovina), odnosno poljoprivredni kombinat PIK *Mladen Stojanović*, Bosanska Gradiška, PIK *Sljeme* u Sesvetama, Beljskim svinjogojstvom u Dardi te svinjogojskim pogonom AK *Emona* u Ihanu (Slovenija). Centar za svinjogojstvo pod vodstvom prof. dr. sc. Marijana Svibena izradio je prijedloge programa za poslove suradnje u području uzgoja i proizvodnje svinja, reprodukcije te zoohigijene. Posebno se ističe organizacija *Skup svinjogojaca* u Opatiji 1968. godine pod vodstvom Marijana Svibena u kojoj je sudjelovalo više od 180 stručnjaka iz SFR Jugoslavije, Danske, Francuske, Nizozemske, SR Njemačke, Velike Britanije i Čehoslovačke. Tijekom rada na fakultetu izdao je mnogobrojne studije vezane uz svinjogojsku proizvodnju te je na osnovi zapaženih rezultata u znanstvenom radu i njihove primjene, krajem 70-ih godina izabran za počasnog doživotnog potpredsjednika Međunarodnog veterinarskog društva za svinjogojstvo (I.P.V.S.). U znanstvenom ali i stručnom radu bio je aktivan u biomedicinskom, ali i u biotehničkom području. Tijekom karijere nastavnika sudjelovao je u svim oblicima dodiplomskog obrazovanja. Bio je nastavnik iz predmeta *Stočarstvo* kada je u nastavu uveo odabrana poglavlja iz kvantitativne genetike, pa zatim iz predmeta *Primjenjena biologija u uzgoju domaćih životinja* kada je u program uveo predavanja iz *Statistike i njezine primjene*, te dio predavanja iz predmeta *Tehnologija proizvodnje i uzgoja životinja*. Samostalno ili u suradnji s drugim autorima objavio je više od 500 znanstvenih i stručnih radova u domaćim i stranim časopisima te zbornicima s domaćih i međunarodnih skupova. Od god. 1963. do god. 1994. sastavio je devet jednadžbi za pretkazivanje i nadzor nad ispoljavanjem prosječne proizvodnje potomaka odabranih roditelja i za upravljanje uzgojem životinja. Znanstveni rad provodio je kao voditelj desetak znanstvenoistraživačkih tema. Pod mentorstvom profesora Svibena izrađeno je 14 magistarskih i njima jednako vrijednih rasprava te 9 disertacija. Većina od tih poslijediplomanata postali su sveučilišni nastavnici u Hrvatskoj i inozemstvu. Petorica autora postali su nastavnici Sveučilišta u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Mariboru (Slovenija). Posebno se ističe kineski doktorant Zhihua Jiang, kojemu je profesor Sviben bio mentor u izradi doktorske disertacije *Populacijsko-genetički parametri te poboljšavanje rodnosti i proživljavanja svinja.* Profesor Zhihua Jiang među prvim je izabranim profesorima iz područja animalne genomike u Sjedinjenim Američkim Državama na Državnom Sveučilištu Pullmanu u Državi Washington. Godine 1996. izabran je za člana Znanstvenog savjeta za poljoprivredu i šumarstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Do 1978. godine poučavao je diplomirane stručnjake u 10 tečajeva. Svojim zalaganjem postigao je da veterinarska struka bude uvažena i u sustavu obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Godine 1970. organizirao je Savjetovanje o ekonomici proizvodnje, prerade i prometa svinjskog mesa i međunarodni Simpozij o nasljeđivanju proizvodnih svojstava i korištenju hibridizacije u svinja te je održao niz pozivnih predavanja o uspješnosti hibridizacije svinja i načinu njihova iskorištavanja u svinjogojstvu. Napisao je program uzgojno-selekcijskog rada za svinjogojsku farmu *Sljeme* u Sesvetama, kada se prvi puta u svijetu počela provoditi hibridizacija svinja *na veliko*, odnosno, o prvoj na svijetu svinjogojskoj farmi za godišnju proizvodnju 100.000 svinja. Preveo je na hrvatski jezik udžbenik koji je na američkom engleskom napisao John F. Lasley: „Genetics of Livestock Improvement“ - *Genetika poboljšanja stoke*, napisao je poglavlje *Svinjogojstvo* za treće izdanje *Veterinarskoga priručnika* izmijenjeno za četvrto izdanje, te pretisnuto u petom izdanju god. 1996., te poglavlje *Uzgoj i iskorištavanje svinja* za skriptu *Svinjogojstvo I.* Profesor Sviben obnašao je različite dužnosti na Fakultetu i široj društvenoj zajednici. Osim što je bio predstojnik Zavoda za stočarstvo, predstojnik Centra za svinjogojstvo te prodekan Veterinarskog fakulteta, bio je član Programskoga savjeta za poljoprivredu, prehrambenu industriju, šumarstvo i drvnu industriju. Aktivno je izradio mnogobrojne monografije među kojima ističemo: *Izgledi za proizvodnju svinja planiranu do god. 1980. posebice u Hrvatskoj, Procjene ulaganja u svinjogojstvo na području SR Hrvatske*, koji su bili temeljni dokumenti za primjenu i korištenje studije *Tehnologija proizvodnje svinja u industrijskoj kooperaciji*. Također, jedan je od autora studije Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod naslovom *Danomice klati po 1000 svinja – kako?*. Nadalje, u sklopu znanstvenoga projekta *Hibridizacija svinja telematički* tiskana je i monografija *O velikom jorkširu, koncepciji i izvedbi uzgoja u beljskom svinjogojstvu*. U mirovini je napisao knjigu *Opskrba ljudi mesom za zdravlje*.

Suradnici Centra za svinjogojstvo ispred Veterinarskog fakulteta u Cambridgeu (slijeva na desno: J. Runić, J. Lončarić, doc. dr. S. Cvetnić, nasl. doc. dr. M. Herak, dr. Melita Herak, Z. Laktić, prof. dr. A. Rako, doc. dr. Marijan Sviben)

Preminuo je 11. veljače 2019. godine u 87-oj godini života. Sjećajući se danas mnogobrojnih trenutaka i razgovora s prof. dr. sc. Marijanom Svibenom ... izražavamo Vam svoju zahvalnost i neka Vam je vječna hvala i slava.

Predstojnik Zavoda
za uzgoj životinja i stočarsku proizvodnju
doc. dr. sc. Sven Menčik

Središnji savez udruga
uzgajivača svinja Hrvatske
Ilica 101 10000 Zagreb
Tel: 01/3903-115
e-mail: sus@sus.hr